

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-9156.110.2.9-16>
УДК 347.97

Васильєв С. В., кандидат юридичних наук, доцент, заступник директора Юридичного департаменту Харківської міської ради (м. Харків, Україна)

e-mail: sv.vasiliev2015@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3226-6981>

ТРАНСЦЕНДЕНТАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР СУДОВОГО АКТИВІЗМУ

Статтю присвячено дослідженню феномену судового активізму, визначенню його основних характеристик, ролі у вітчизняній системі правосуддя, а також з'ясуванню його глибинної сутності. Зроблено аналіз правових позицій зарубіжних та вітчизняних науковців щодо переваг і недоліків судового активізму на сучасному етапі. Запропоновано визначення судового активізму як правового інструменту, що охоплюється компетенцією суду з тлумачення чинного законодавства для заповнювання прогалин у правовому регулюванні на основі наявних норм, правових принципів і цінностей, з метою ефективного захисту прав і свобод у судовому порядку. Зазначено, що характерними ознаками судового активізму можна вважати: тісний зв'язок із процесом вибору серед кількох можливих рішень; залежність від певної невизначеності правових норм; здійснення дискреції в установлених межах та орієнтація на усунення розриву між загальними правовими нормами й конкретними суспільними відносинами, що дає змогу ухвалювати не лише законні, а й справедливі судові рішення. Підкреслюється, що звернення до принципів та цінностей права як основи формування правової позиції відіграє визначальну роль у здійсненні судового активізму, що створює юридичне підґрунтя для розширеного тлумачення правових норм і сприяє знаходженню відповідей на питання, пов'язані із застосуванням права. Проаналізовано досвід Суду Європейського Союзу, який за допомогою судового активізму прийняв рішення, у яких було закладено основи сучасного правопорядку й подальшого розвитку інтеграційних процесів в ЄС. Акцентовано увагу на особливості застосування судового активізму в практиці Верховного Суду в Україні. Зроблено висновок, що для розуміння сутності судового активізму можна використати таку філософську категорію, як «трансцендентальність», що віддзеркалює прикордонний стан, який займає судовий активізм між юридичним позитивізмом і судовою правотворчістю.

Ключові слова: судочинство, дискреція, судовий активізм, процесуальний активізм, трансцендентність, правові принципи, правові цінності.

Постановка проблеми. Один із фундаментальних принципів правової системи України полягає в тому, що здійснення правосуддя є суто прерогативою судових органів. Водночас сам процес реалізації права не є автоматичним – це складна, багатоступенева діяльність, у межах якої забезпечується дотримання та захист прав і свобод. Саме від ефективності та якості функціонування судової системи значною мірою залежить рівень суспільної довіри до права як такого.

Одним із суттєвих викликів у щоденній діяльності судді є ситуації, коли чинне законодавство не дає чітких відповідей на питання, що виникають у судових зверненнях. Тому судді доводиться виходити за межі формального підходу – потрібні глибоке осмислення обставин справи, виважене застосування та тлумачення не тільки правових норм, але й правих засад і цінностей, що виходить за межі простого вирішення правового конфлікту. Особливо актуальна така ситуація в роботі Верховного Суду, який спрямований на формування усталеної практики вирішення значної кількості

правових проблем, що виникали під час судового розгляду спорів. Одним із шляхів вирішення зазначеної ситуації є використання «судового активізму», який довгий час був притаманний лише країнам загального права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика судового активізму, на жаль, не досить широко представлена в роботах вітчизняних науковців. Проте можна виділити таких вчених, які у своїх наукових працях досліджували окремі аспекти судової дискреції (судового розсуду). Серед них можна зазначити наукові праці: О. Білостоцького, В. Гончарова, О. Кібенко, В. Крата, В. Кройтора, В. Лемака, Д. Луспеника, С. Шевчука.

Серед зарубіжних авторів, які зверталися до дослідження судового активізму, слід назвати: А. Барака, Т. Бінгема, К. Кміск, Д. Ллойда, У. Маршалла, Х. Тірлвея, Р. Харта. Однак більшість зарубіжних досліджень орієнтовані на специфіку правових систем окремих держав, тому вони не можуть слугувати повноцінними посібниками для вдосконалення судового активізму в українському судочинстві. Водночас вони становлять цінне джерело для опрацювання вітчизняною науковою спільнотою.

Усе це свідчить про актуальність здійснення дослідження феномену судового активізму в національному судочинстві.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження феномену судового активізму, визначення його основних характеристик, ролі у вітчизняній системі правосуддя, а також з'ясування його глибинної сутності.

Виклад основного матеріалу. Верховний Суд визначив, що судова дискреція (судовий розсуд) – це вид правозастосовної діяльності, який передбачає повноваження суду (права й обов'язки), надані йому державою, вибирати між альтернативами, кожна з яких є законною, та інтелектуально-вольову владну діяльність суду з вирішення у визначених законом випадках спірних правових питань, виходячи із цілей та принципів права, загальних засад судочинства, конкретних обставин справи, з метою ухвалення справедливого, обґрунтованого та законного рішення. Одним із проявів судового розсуду є *судовий активізм* [1].

Перше поняття «судовий активізм» виникло у Сполучених Штатах Америки і сьогодні є одним із найуживаніших серед науковців під час дослідження питань правосуддя. Це поняття охоплює цілий підхід до здійснення правосуддя, який згодом був запозичений європейськими та міжнародними судовими інституціями.

Доктрина судового активізму ґрунтується на уявленні про те, що судді повинні втручатися у випадках, коли представницька влада не виконує своїх обов'язків або ухвалює рішення, що суперечать основоположним конституційним принципам.

К. Кміск (*Kmiec K.*) пише про п'ять форм вираження судового активізму: (1) визнання недійсними актів, прийнятих виконавчою та законодавчою гілками влади; (2) відмова слідувати прецеденту; (3) судова нормотворчість; (4) відхід від прийнятої методології тлумачення; (5) відправлення правосуддя, орієнтоване на результат [2].

Але більш цікавішою є думка У. Маршалла (*Marshall W.P.*), який виділяє сім ознак активізму: (1) визнання недійсними актів, прийнятих виконавчою та законодавчою гілками влади, або контрмажоритарність, коли суди скасовують рішення, прийняті обраними народом представниками; (2) відступ від прецедентної практики; (3) судова нормотворчість як встановлення правил, відсутніх у законодавстві або як створення нових доктрин і правил; (4) відступ від прийнятих канонів тлумачення; пріоритет цільового чи історичного методів інтерпретації; (5) правосуддя, орієнтоване на результат; (6) відмова судів суворо дотримуватися формулювань законів чи намірів законодавця, а також меж своєї юрисдикції; (7) використання судової влади для встановлення нових зобов'язань для інших гілок влади та для просування своїх інтересів [3].

Для підтвердження позитивного значення судового активізму його прибічники висвітлюють аналіз судової практики. Зазначається, що існують непоодинокі ситуації, коли судовим рішенням створюється норма, яка згодом міцно входить у повсякденне життя. Так було, наприклад, із рішенням Верховного суду у справі *Miranda v. Arizona*, яке створило правило про обов'язкове зачитування поліцією підозрюваному його прав під час арешту. Цікаво, що спробу Конгресу скасувати це правило своїм законодавчим актом було визнано неконституційною тим самим Верховним судом США у рішенні у справі *Dickerson v. United States*. У ньому Суд підтвердив дію правила *Miranda*, вказавши, що воно стало частиною національної культури та конституційним принципом, який не може бути скасовано рішенням Конгресу [4].

У цьому аспекті викликає інтерес концепція, запропонована Г. Хартом (*Hart H.M.*), яка заснована на уявленні про те, що суддя має право реалізовувати дискрецію лише в окремих сферах, у яких, за його висловом, «панує півтінь», тоді як центральні елементи права становлять вельми обмежувальні норми, які не залишають простору для судового розсуду [5]. Ідея, сформульована Г. Хартом, означає, що судовий активізм не є безпідставною ініціативою судді, він виникає як відповідь на невизначеність у праві.

Серед основних закидів на адресу судового активізму найчастіше називають такі: (1) небажання судів зважати на позицію обраного народом парламенту у випадках скасування законів; (2) недостатній рівень обізнаності, фахових знань і практичного досвіду в суддів, яких потребує розробка законодавчих ініціатив або ухвалення рішень управлінського характеру – на відміну від повноважних органів законодавчої та виконавчої влади.

Як зазначає британський суддя Т. Бінгем (*Bingham T.*), на думку більшості суддів, є доречним утримання від «судового активізму» в таких ситуаціях: (1) коли люди вже напрацювали певне правило поведінки чи тлумачення норми права та слідує йому; (2) коли потрібно нове регулювання, але воно має бути у вигляді кодексу законів із деталізованими нормами, винятками та запобіжниками, коли буде встановлений спеціальний порядок набуття чинності; (3) коли існує гостра соціальна проблема – немає консенсусу в суспільстві, яка не може бути вирішена незначною за кількістю групою людей (тобто судом), потрібний тривалий політичний процес; (4) питання вже перебуває на розгляді парламенту (законодавця); (5) коли питання перебуває далеко за межами звичайного суддівського досвіду [6].

Крім того, неодноразово висловлюється думка, що судовий активізм створює ризик для принципу правової визначеності, коли на практиці надається забагато свободи у тлумаченні нормативних стандартів, включно з тими, які стосуються процесу.

Слушна думка професора Деніса Ллойда (*Lloyd D.*), що «суди часто прагнуть звести до мінімуму або приховати елемент свідомого вибору, що зачіпає оцінку й переоцінку цінностей, у процесі ухвалення ними рішень. Юристи особливо гостро відчують, що існують і завжди мають існувати дуже чіткі межі, у яких суди та судді вільні змінювати право, прямо чи опосередковано, під приводом його розвитку чи реформування. Тому судді остерігаються відкрито визнавати таку діяльність, навіть коли вони безпосередньо беруть участь у створенні нового права за допомогою своїх рішень, щоб уникнути звинувачень в «узурпації» функцій законодавчого органу» [7, с. 309].

Водночас треба погодитися, суспільство, критика якого є значимою для суддів, набагато більше жалкує про випадки, коли Суд не захотів (не зміг) зупинити публічну владу в неконституційних діях, ніж навпаки – перейшов якусь формальну межу в захисті прав людини. Отже, пише В. Лемак, «нам необхідно більше судової активності в захисті прав людини, проте більше «стриманості» – у політичних питаннях «спорів про компетенції» [8].

Незважаючи на те що в наукових джерелах по-різному оцінюється сутність та значення судового активізму, вважаємо обґрунтованою позицію тих науковців, які сприймають судовий активізм як діяльність суддів, що спрямована на створення нових норм права шляхом застосування різних способів тлумачення права, правових доктрин, аналогії закону, права, а також як повноваження судового контролю щодо скасування нормативно-правових актів інших гілок влади [9, с. 89]. Зазначена позиція ґрунтується на загальновизнаних ознаках судової дискреції: (1) тісний зв'язок із процесом вибору серед кількох можливих рішень, (2) залежність від певної невизначеності правових норм, (3) здійснення дискреції в установлених межах та (4) орієнтація на усунення розриву між загальними правовими нормами й конкретними суспільними відносинами, що дає змогу ухвалювати не лише законні, а й справедливі судові рішення.

До різновидів судового активізму зазвичай відносять: (а) створення судом нової норми (особисті міркування та висновки суддів, яких майже не існує в чистому вигляді); (б) застосування способів тлумачення норми, які істотно змінюють її зміст чи звужують, розширюють дію; (в) тлумачення чинної норми всупереч її буквальному змісту («*reading down*»); (г) застосування аналогії закону, права; (д) застосування доктрини, принципів, концепцій; (е) застосування іноземного права за аналогією [10].

Висловлюється також позиція про поділ активізму в діяльності судів у формальному і змістовному сенсі. Про формальний активізм ідеться тоді, коли суддя, прагнучи розвитку права, вирішує правові питання, що виходять за межі логічної послідовності, яка мала б привести до прийняття рішення у справі. Натомість змістовний активізм проявляється тоді, коли суддя, будучи незадоволеним чинною нормою або виявивши прогалину в праві, вдається до такого тлумачення, яке фактично наближається до створення нової правової норми [11].

Слід також розрізняти процесуальну активність суду та судовий активізм. Судовий активізм полягає в тому, що суд, виходячи за межі буквального тлумачення закону, фактично формує нові підходи до його застосування, виконуючи тим самим роль своєрідного соціального контролю. Такий підхід характерний переважно для англо-американської правової системи й лише частково притаманний континентальній правовій традиції. Натомість процесуальна активність суду зосереджена на самому розгляді справи: вона передбачає активну участь суду на всіх етапах процесу – від відкриття провадження, через оцінку доказів, до ухвалення рішення. При цьому суд може виходити за межі заявлених вимог, зокрема під час перегляду раніше ухвалених рішень.

Практика Суду Європейського Союзу переконливо свідчить про існування в сучасному міжнародному праві норм, сформованих судовими рішеннями (*judge-making law*). Найяскравішим прикладом суддівського активізму Суду Європейського Союзу (далі – Суд ЄС) є його рішення, у яких закладено основи сучасного правопорядку ЄС. Завдяки цим рішенням Європейський Союз перетворився з традиційної міжнародної організації, що діяла на основі міжнародного права, на особливе утворення з власними конституційними засадами, регульоване договором, що має характер конституції.

Можна стверджувати, що місія, яку взяв на себе Суд ЄС, та пов'язаний із цим судовий активізм стали багато в чому єдиним і неминучим способом розв'язання численних проблем, що постали перед Європейським Співтовариством. В умовах, коли держави-члени були неспроможні або не виявляли бажання врегулювати ці питання через внесення змін до установчих договорів або прийняття актів вторинного права, Суд ЄС узяв на себе ініціативу. Він став своєрідним криголомом, який повів за собою національні суди, а за ними й інші державні органи країн-членів у напрямі, що, на його думку, був необхідним для подальшого розвитку інтеграційних процесів [12].

Для національного Верховного Суду «судовий активізм» теж став потужним інструментом, який подекуди має вирішальне значення в зміні підходів до розгляду тієї чи іншої категорії справ. Так, як приклад можна навести доволі відому справу, у якій батьки дитини не могли домовитися щодо того, якими мають бути ім'я та прізвище дитини. Із цим спором вони прийшли до суду. Касаційний суд, урахувавши рівність прав батьків, принцип розумності, зробив висновок, що ім'я та прізвище дитини мають бути подвійними. Надаючи дитині подвійні ім'я та прізвище, Верховний Суд ураховує рівність прав та інтересів обох батьків, які у зв'язку із спором щодо імені та прізвища дитини просили суд їх визначити. Надання подвійного імені та прізвища узгоджується з нормами Сімейного кодексу України та відповідає засадам розумності і справедливості (стаття 7 СК України) [13].

Також для ілюстрації судового активізму можна навести постанову Верховного Суду, в якій зроблено висновок, що використання електросамоката чи іншого подібного засобу (моноколеса, сегвея тощо) для переміщення особи як учасника дорожнього руху є джерелом підвищеної небезпеки в розумінні ст. 1187 ЦК України, якщо в конкретному випадку такий засіб приводився в рух за допомогою встановленого на ньому електричного двигуна [14]. Тобто відкритість переліку джерел підвищеної небезпеки дає змогу здійснювати прояв судового активізму, зважаючи на сучасні потреби.

Таким чином, ціла низка наявних нині судових спорів для їх розумного та справедливого вирішення потребує переосмислення підходів, які застосовуються для пошуку відповіді на ключове питання, яке є у справі. Таке вирішення вимагає відходу від застосування позитивістського підходу, який передбачає пошук відповіді в недосконалому законі або його буквальній (філологічній) інтерпретації. Натомість таке тлумачення має здійснюватися через призму загальних засад – принципів права: який принцип є застосовним до цієї справи; як справедливо й розумно застосувати цей принцип у цій справі [15].

Саме звернення до принципів права, як основи правової позиції, відіграє ключову роль у здійсненні судового активізму. Такий підхід створює юридичне підґрунтя для розширеного тлумачення правових норм, упорядковує правові положення у випадках прогалин у законодавстві та сприяє пошуку відповідей на питання, що стосуються застосування права.

Розглядаючи прикордонний стан, який займає «судовий активізм» між юридичним позитивізмом і судовою правотворчістю, можна говорити про його трансцендентальний (трансцендентний) характер.

Філософія визначає трансцендентальність (від лат. *transcendens* – те, що виходить за межі) як те, що зв'язує частини змісту, які перебувають по різні боки від деякої межі. За І. Кантом трансцендентальність – це пізнання апріорних умов можливого досвіду [16, с. 51]. У сучасній філософії права трансценденція – це властивість права, де порожня, мертва норма права, яка виступає лише механізмом права, який ще повинен бути запущений у роботу. Норма здатна трансцендуватися через право. Дійсне коріння ідеалів справедливості, рівності, добра – у трансцендентному. Тому трансцендування – єдиний спосіб права бути дійсно справедливим. Право – це трансцендентальна динаміка права, трансцендентальна динаміка норми права [17, с. 4; 18].

Отже, проблема співвідношення правової норми та судової правотворчості може бути конструктивно досягнута через судовий активізм як результат трансцендентальності у сфері права. Такий підхід можливий за наявності чітких передумов: визначених правових цінностей, усталених традицій правозастосування, особливостей національної правової системи, розвитку правової думки, а також прогалин або недоліків у чинному законодавстві.

Висновки. Судовий активізм – це правовий інструмент, що охоплюється компетенцією суду з тлумачення чинного законодавства для заповнювання прогалин у правовому регулюванні на основі наявних норм, правових принципів і цінностей, з метою ефективного захисту прав і свобод у судовому порядку.

Судовий активізм передбачає глибоке розуміння правових принципів та вміння їх застосовувати на практиці. Він є природною складовою безперервного розвитку права, що дає змогу сприймати його як живу систему, здатну змінюватися і пристосовуватися до потреб суспільства, які з часом поступово, а іноді й майже непомітно еволюціонують.

Загалом судовий активізм є проявом незалежності судової влади, проголошуючи, що це не абстрактна філософська концепція, а фундаментальна умова збереження демократичного ладу. Суд, діючи в межах своєї компетенції, не має залишатися осторонь, коли дії або бездіяльність органів законодавчої чи виконавчої влади призводять до порушення прав або законних інтересів осіб. До того ж чинне процесуальне законодавство фактично заохочує суддів до проявів судового активізму, виступаючи інструментом, який надано їм для ефективного захисту прав і свобод у судовому порядку.

Для розуміння сутності судового активізму можна використати таку філософську категорію, як «трансцендентальність», що віддзеркалює прикордонний стан, який займає «судовий активізм» між юридичним позитивізмом і судовою правотворчістю.

Перспективами подальшого дослідження проблеми є виявлення особливостей прояву судового активізму під час здійснення та вирішення приватно-правових спорів у національному судочинстві та прогнозування можливої регламентації його в законодавстві України.

Використані джерела:

1. Постанова ККС ВС від 18.04.2023 у справі № 124/6408/13-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110339401> (дата звернення: 08.04.2025).
2. Kmiec K.D. The Origin and Current Meanings of Judicial Activism. *California Law Review*. 2004. Vol. 92. No. 5. P. 1441-1478, 1444.
3. Marshall W.P. Conservatives and the Seven Sins of Judicial Activism. *University of Colorado Law Review*. 2002. Vol. 73. P. 1217-1255.
4. The Supreme Court: The Precedent; Justices Reaffirmed Miranda Rule, 7-2; a Part of Culture. *The New York Times*. 2000. 26 June.
5. Hart H.M. Positivism and the Separation of Law and Morals. *Harv. L. Rev.* 1958. Vol. 71. No. 4. P. 614.
6. Bingham T. The Judge as lawmaker: an English perspective. URL: <http://www.nzlii.org/nz/journals/NZLRFSP/1997/11.pdf> (дата звернення: 08.04.2025).
7. Lloyd Dennis. The Idea of Law. A repressive evil or social necessity? PenguinUk. 1991. 368 p.
8. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лемака В. В. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb02d710-21#Text> (дата звернення: 08.04.2025).
9. Гончаров В. О. Проблема судового активізму в правовій системі України. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 11. С. 88-92.
10. Кібенко О. Прояви судового активізму у рішеннях Верховного Суду. Відкрита лекція. 29.10.2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xN49wux8mpw> (дата звернення: 08.04.2025).
11. Thirlway H. (2002). Judicial Activism and the international Court of Justice in *Liber Amicorum Judge Shigeru Oda*. Ed. by N. Ando. P. 75-76.
12. Rasmussen H. On Law and Policy in the European Court of Justice: A Comparative Study in Judicial Policymaking. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1986. DOI: 10.1017/S0069005800003635.
13. Постанова КЦС ВС від 29.06.2022 у справі № 753/7395/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105148690> (дата звернення: 08.04.2025).
14. Постанова КЦС ВС від 15.03.2023 у справі № 127/5920/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109674942> (дата звернення: 08.04.2025).

15. Крат В., Бабанли Р. Принципи права у практиці Верховного Суду: тернистий шлях від букви до духу. 2023. URL: <https://www.deadlawyers.org/de-take-napysano/> (дата звернення: 08.04.2025).
16. Кант І. Критика чистого розуму / пер. з нім. та приміт. І. Бурковського. Київ : Юніверс, 2000. 504 с.
17. Гарасимів Т. Право як форма екзистенціального розвитку людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 11 (167). С. 3–6.
18. Козловський А. А. Екзистенціальні константи правового пізнання: право як екзистенція. URL: <https://studfile.net/preview/7179429/page:8/> (дата звернення: 08.04.2025).

References:

1. Postanova KKSVSvid 18.04.2023. Sprava № 124/6408/13-к [Resolution of the Supreme Court of Justice of the Republic of Ukraine dated April 18, 2023 in case No. 124/6408/13-k]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110339401> [in Ukrainian].
2. Kmiec, K.D. (2004). The Origin and Current Meanings of Judicial Activism. *California Law Review*, 92 (5), 1441–1478, 1444 [in English].
3. Marshall, W.P. (2002). Conservatives and the Seven Sins of Judicial Activism. *University of Colorado Law Review*, 73, 1217–1255 [in English].
4. The Supreme Court: The Precedent; Justices Reaffirmed Miranda Rule, 7–2; a Part of Culture. The New York Times. 2000. 26 June [in English].
5. Hart, H.M. (1958). Positivism and the Separation of Law and Morals. *Harv. L. Rev.*, 71 (4), 614 [in English].
6. Bingham, T. (1997). The Judge as lawmaker: an English perspective. Retrieved from: <http://www.nzlii.org/nz/journals/NZLRFSP/1997/11.pdf> [in English].
7. Lloyd Dennis (1991). The Idea of Law. A repressive evil or social necessity? *UK*. 368 p. [in English].
8. Okrema dumka suddy Konstitutsionnogo Sudu Ukrainy Lemak V.V. [Separate opinion of Judge of the Constitutional Court of Ukraine Lemak V.V.]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb02d710-21#Text> [in Ukrainian].
9. Goncharov, V.O. (2022). Problema sudovogo aktivizmu v pravoviy systemy Ukrainy [The problem of judicial activism in the legal system of Ukraine]. *Juridichnyi naukoviy elektronnyi zhurnal*, 11, 88–92 [in Ukrainian].
10. Kibenko, O. (2022). Proyavy sudovogo aktivizmu u rishennyakh Verhovnogo Sudu [Manifestations of judicial activism in Supreme Court decisions]. 29.10.2022. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=xN49wux8mpw> [in Ukrainian].
11. Thirlway, H. (2002). Judicial Activism and the International Court of Justice in *Liber Amicorum Judge Shigeru Oda*. Ed. By N. Ando. P. 75–76 [in English].
12. Rasmussen, H. (1986). On Law and Policy in the European Court of Justice: A Comparative Study in Judicial Policymaking. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers. DOI: 10.1017/S0069005800003635 [in English].
13. Postanova VS vid 29.06.2022. Sprava № 753/7395/20 [Resolution of the CCS of the Supreme Court of 06/29/2022 in case No. 753/7395/20]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105148690> [in Ukrainian].
14. Postanova VS vid 15.03.2023. Sprava № 127/5920/22 [Resolution of the CCS of the Supreme Court of March 15, 2023 in case No. 127/5920/22]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109674942> [in Ukrainian].
15. Krat, V., Babanly, R. (2023). Printsipy prava u praktitsy Verhovnogo Sudu: ternistiy shlyah vid bukvy do duhu [Principles of Law in the Practice of the Supreme Court: A Thorny Path from Letter to Spirit]. Retrieved from: <https://www.deadlawyers.org/de-take-napysano/> [in Ukrainian].
16. Kant, I. (2000). Kritika chistogorozumu [Criticism of pure reason]. Kyiv: Junivers [in Ukrainian].
17. Gerasimov, T. (2009). Pravo yak forma ekzistentsialnogo rozvitku ludyny [Law as a form of existential human development]. *Pidpriemnitstvo, gospodarstvo i parvo*, 11 (167), 3–6 [in Ukrainian].
18. Kozlovskiy, A. A. Ekzistentsialny konstanty pravovogo piznannya: pravo yak ekzistentsiya [Existential constants of legal cognition: law as existence]. Retrieved from: <https://studfile.net/preview/7179429/page:8/> [in Ukrainian].

Vasyliiev S., Candidate of Law, Associate Professor, Deputy Director of the Legal Department Kharkiv City Council (Kharkiv, Ukraine)

TRANSCENDENTAL NATURE OF JUDICIAL ACTIVISM

The article is devoted to the study of the phenomenon of judicial activism, and also to the identification of its main characteristics, role in the national justice system, and also to clarification of its deep essence. The author analyzes the legal positions of foreign and domestic scholars on the advantages and disadvantages of judicial activism at the present stage. The author proposes to define judicial activism as a legal instrument that is covered by the court's competence to interpret current legislation to fill in the gaps in legal regulation based on existing rules, legal principles, and values, and with a view to effective protection of rights and freedoms in court. It is noted that the characteristic features of judicial activism are: close connection with the process of choosing among several possible solutions; dependence on a certain uncertainty of legal norms; exercise of discretion within the established limits and focus on bridging the gap between general legal norms and specific social relations, which makes it possible to make not only lawful but also fair court decisions. The author emphasizes that appealing to the principles and values of law as the basis for forming a legal position plays a crucial role in the implementation of judicial activism, which creates a legal basis for an expanded interpretation of legal norms and helps to find answers to questions related to the application of law. The author analyzes the experience of the Court of Justice of the European Union, which, with the help of judicial activism, made decisions that laid the foundations of the modern legal order and further development of integration processes in the EU. The author emphasizes the peculiarities of judicial activism in the practice of the Supreme Court of Ukraine. The author concludes that to understand the essence of judicial activism, one can use such a philosophical category as "transcendence", reflecting the borderline position of judicial activism between legal positivism and judicial lawmaking.

Keywords: judicial proceedings, discretion, judicial activism, procedural activism, transcendence, legal principles, legal values.